

Forord

Dette første nummer af *Skandinaviske Sprogstudier* består af i alt seks artikler hvoraf fem er skrevet af forfattere som redaktionen har inviteret.

For allerede fra første nummer at understrege tidsskriftets skandinaviske profil og dets fokus på temadiskussioner har vi inviteret en dansker, en svensker og en nordmand til at bidrage til belysningen af temaet *sproghandlinger og tekster med særlig henblik på deres indbyrdes relation*.

Med temaet har vi gerne villet igangsætte en diskussion som vi mener fortjener fornyet interesse. Inden for talehandlingsteorien har man traditionelt taget udgangspunkt i sproghandlinger der realiseres med en enkelt sætning: "Tyren er løs", "Sam ryger", "Bare Sam røg" osv. I overensstemmelse hermed har man inden for grammatikken redegjort for hvorledes man på et givent nationalsprog markerer illokutionær kraft inden for rammerne af sætningsgrænsen. Således ser man det angivet som et kriterium for en helsætning at den realiserer en *illokutionær ramme*. Tekster realiseres som sekvenser af helsætninger. Det rejser en række spørgsmål inden for tekstlingvistikken: Er en tekst en sproghandling eller en sekvens af sproghandlinger? Hvis vi - som i retorikken, den pragmatiske tekstteori og flere tekstlingvistikker - antager at teksten er en handling, hvad er så relationen mellem den sekvensbaserede makrohandling og de sætningsbaserede mikrohandlinger? Det er en problemstilling der trænger sig på i en række fremstillinger, såvel pragmatiske og retoriske som tekstlingvistiske. Og det er netop denne problemstilling redaktionen har kunnet tænke sig en behandling af.

Temasektionen indledes med en indføring i problemstillingen ved en af redaktionens medlemmer Simon Borchmann *Tekster og sproghandlinger*. Med udgangspunkt i sproghandlingsteorien og kommunikationslogikken afvises den tekstlingvistiske og tekstgrammatiske indfaldsvinkel til tekstbegrebet som blev fremført i 1970'erne bl.a. af van Dijk og Halliday & Hasan. I henhold til tekstpragmatikken er sætningerne i en tekst først og fremmest pragmatiske enheder med bånd til de situationer de er fremsat i. Derfor kan de ikke forstås som systematiske realiseringer af et bagvedliggende system sådan som talen om lingvistik og grammatik hævder det. På en eller anden måde må de involvere sproghandlinger. Spørgsmålet er blot hvordan. Efter at have påvist visse indledende problemer med at forstå en tekst på den ene side som én sproghandling på den anden side som en sekvens af sproghandlinger munder artiklen ud i spørgsmålet om hvordan forholdet mellem sproghandling og tekst da kan forstås. Dermed åbner artiklen for temaet i dette nummer af *Skandinaviske Sprogstudier*.

Temasektionens anden artikel *Språket som hydra – några tankar om språkvetenskapliga analysperspektiv*, skrevet af Jan Svensson, er en diskussion af forholdet mellem sætningsgrammatik, tekst og sproghandling. Idet han ser de tre størrelser som underlagt hver deres kvalificeringskriterium, nemlig henholdsvis grammatikalitet, kohærens og vellykkethed, mener han i modsætning til tekstpragmatikken, at det giver mening at betragte teksten som sprogsystem, især hvis man ikke ser på tekster generelt, men indskrænker sin indfaldsvinkel til bestemte genrer. Samtidig mener han dog at denne systembeskrivelse har en grænse og må suppleres med en tolkende, partikulær analyse. I relationen mellem tekst og sproghandling mener han det langt hen

ad vejen er meningsfuldt at parallelstille de overordnede tekstfunktioner med illokutioner (og teksternes effekter med perlokutioner), men også at det meget hurtigt vil være nødvendigt at inddrage de tolkende videnskaber. Gennem en længere tekstanalyse mener han at kunne demonstrere at sproghandlinger i tekster ikke er endimensionelle eller tilrettelagte eller lader sig analysere ud fra skematiske modeller. Det er dog ifølge Jan Svensson ikke et argument mod at tekster kan udgøre sproghandlinger i deres helhed og heller ikke mod at der kan findes underliggende sproghandlinger på forskellige niveauer.

Temasektionens tredje artikel *Handling, tekstualisering og tekst*, skrevet af Ole Togeby, kan ses som et angreb på netop dette synspunkt. Ifølge Ole Togeby er tekster ikke sproghandlinger– eller talehandlinger, som de kaldes i artiklen – og de består heller ikke af talehandlinger. Det betyder ikke, at tekster ikke er eller består af handlinger. Der er blot tale om en særlig art handlinger, som Ole Togeby døber teksthandlinger. Grunden til at han mener det er nødvendigt at antage eksistensen af teksthandlinger, skal bl.a. søges i samspillet mellem illokutionær kraft og konneksionerne i teksten, som kan være enten universelle (OG, MEN, IKKE osv.), narrative (SÅ, EFTER AT, FOR AT osv.), argumentative (MEN, ERGO osv.) eller informationelle (NEMLIG, DVS: osv.). En talehandling er et udsagn forlenet med en illokutionær kraft som giver udsagnet status af enten en konstativ, en ekspressiv eller en regulativ talehandling. Men da konneksionerne forbinder udsagn og ikke talehandlinger, kan hverken det enkelte udsagn eller teksten som den konneksionsforbundne udsigelseshelhed den er, være en talehandling. Den illokutionære kraft må vi ifølge Ole Togeby vente med at forlene teksten med til vi har tekstualiseret teksten, dvs. samlet alle dens propositioner gennem brug af de respektive konnektiver. Teksthandlingen sikrer beskrivelsen af tekstens udsagn. Selve talehandlingen kommer først ind i billedet når den samlede tekst skal situeres i talesituationen.

I temasektionens fjerde artikel *Tekst og ytringshandlingsteori*, skrevet af Kjell Lars Berge, er vi tilbage ved samme overordnede synspunkt som hos Jan Svensson: Tekster må ses såvel som en sekvens af mikrohandlinger som én overordnet makrohandling. I artiklen forsøger Kjell Lars Berge at se talehandlingerne i en tekst som indordnet i tre globale, tekststrukturelle mønstre: hierarkiske strukturer – sådan som van Dijk har analyseret dem for monologiske tekster – lineære strukturer – sådan som den schweiziske lingvist Eddy Roulet har analyseret dem for dialogiske tekster – og rammestrukturer (efter Gregory Bateson), som gælder for begge typer af tekster. Her koncentrerer Kjell Lars Berge sig specielt om rammestrukturerne. De vil kunne give en tekst forskellige former for relevans i ytringssituationen og derigennem afsløre en art ”flerstemmighed”. Kjell Lars Berge viser disse bestemmelsers brugbarhed gennem analysen af et omfattende teksteksempel.

To artikler falder uden for dette nummers tema:

Humor og ironi i tværsproglige og tværkulturelle møder – Bona-fide, ikke-bona-fide og bona-fide-cum-humor sproghandlinger i dansk og fransk, skrevet af Lita Lundquist. Artiklen tager udgangspunkt i en empirisk undersøgelse af hvordan danskere og franskmænd anvender og reagerer

på humor og ironi i professionelle sammenhænge. Det vises hvordan danskerne gør udstrakt brug af humor og (selv)ironi, også i faglige sammenhænge, i modsætning til franskmændene, som foretrækker ordspil. Artiklen forklarer disse forskelle sprogligt, kulturanthropologisk og sociologisk. Artiklen er et forsøg på at slå bro mellem komparativ sprogforskning og sammenlignende lande- og kulturstudier.

Om betydningen af den senmoderne danske (K/M/L)-variation som henholdsvis Pige-sprog og Dreng-sprog, skrevet af Tore Kristiansen. Artiklen er en præsentation af en sociolingvistisk undersøgelse af unge menneskers holdninger til den sproglige variation i deres hverdag. Den viser at moderne københavnsk farvet sprogbrug kommer bedst ud når vurderingen gælder 'dynamiske' værdier ('spændende', 'tjekket' o.l.), at konservativt københavnsk farvet sprogbrug klarer sig lige så godt eller bedre når det drejer sig om 'superiore' værdier ('klog', 'seriøs' o.l.), og at lokalfarvning generelt nedvurderes i forhold til de to første typer farvning. Artiklen ser også på hvordan *taler-køn* spiller ind.

Vi takker alle som har bidraget til dette nummer af *Skandinaviske Sprogstudier*.

Peter Widell

Simon Borchmann

Ulf Dalvad Berthelsen